

LITEVSKÁ DETERMINOVANÁ ADJEKTIVA

Adjektiva, zájmena, participia a číslovky mají gramatickou kategorii determinovanosti. Ta se vyjadřuje specifickými determinovanými tvary. Historicky tyto tvary vznikly ze syntagmat, tvořených adjektivem a zájmenem „jis/ji“: *geras + jis* → *gerasis*; *gera + ji* → *geroji*. Tak vznikly nové, tzv. složité typy skloňování (lit. *įvardžiutinės formos*).

Nedeterminované adjektivní tvary vyjadřují vlastnosti věcí či osob; determinované tvary také vyjadřují vlastnosti věcí/osob, ale zároveň zdůrazňují, že se jedná o již známou či zmíněnou věc. Použitím determinovaného tvaru dosáhneme jednoho z dvou významových posunů: buď 1) vyčleníme jednu věc/osobu ze všech ostatních, anebo 2) zdůrazníme, že ta která věc/osoba byla již v řeči zmíněna dříve. (Tyto funkce determinovaných tvarů jsou blízké funkcím němecého a anglického určitého členu.)

1. Věc nebo osobu můžeme v litevštině vyčlenit podle tří kritérií:

a) na základě větší intenzity či rozsahu té které vlastnosti:

Valgysime didžiąjame kambaryje. (Budeme jíst ve velkém pokoji.)

Pasiimk gerąsias pirštines. (Vezmi si ty lepší rukavice.)

b) na základě opozičního protikladu dvou věcí (často se jedná o párovité věci, např. ruce, nohy apod.):

Mano senieji batai buvo patogesni už naujuosius. (Moje staré boty byly pohodlnější než ty nové.)

Ji rašo kairiąją ranka. (Ona píše levou rukou.)

Determinované tvary litevština používá především v terminologii, např.:

a) *ankšytvosios bulvės* (rané brambory); *valgomoji druska* (jedlá sůl);

b) *lengvoji atletika*; *sunkioji atletika* (lehká a těžká atletika); *trumpieji ir ilgieji balsiai* (krátké a dlouhé samohlásky)

c) *juodieji serbentai* (černý rybíz); *baltasis lokys* (bílý (arktický) medvěd)

2. Pokud zmíníme nějakou věc/osobu poprvé, použijeme zpravidla obyčejný adjektivní tvar. Dále však přejdeme na determinované tvary, abychom zdůraznili, že se jedná o již známou, zmíněnou věc/osobu:

Mano pussesrė atsivedė į vakarėlį du kolegas – liekną ir apkūną. Lieknasis kolega buvo niūrus ir nekalbus, apkūnasis – linksmas ir plepus. (Moje sestřenice přivedla na večírek dva kolegy – štíhlého a korpulentního. Ten štíhlý byl zamračený a málomluvný, zato ten korpulentní byl veselý a upovídáný).

Rytoj man atveš naują kompiuterį. Naujasis kompiuteris kainuoja daugiau negu senasis, bet jis veikia geriau. (Zítro mi přivezou nový počítač. Ten stojí víc než ten starý, ale funguje lépe.)